

A 75 éves Szent István bazilika

Budapest egykori külvárosai, így a Lipótváros is, a múlt század elejétől gyorsan benépesültek. A túlnyomóan katolikus vallású lakosok templomot igényeltek, s ezért a mai Szent István bazilika helyén 1817-ben Zitterbach János tervei alapján ideiglenes templomot építettek, és már 1845-ben gyűjtést kezdtek új, nagyméretű épülete létesítésére. Felépítése 1849-ben egyszerre sűrűs lett, mert a régi kis templom Hentzi bombáitól eltalálva leégett.

Az új Hild József tervezésével Hild József bízta meg, az egri és esztergomi székesegyház építőjét. Hild úgy vélte, hogy a kapott feladattal építészeti pályafutását megkoronázza. Empire stílusú kupolás templomot tervezett, amely szépen beilleszkedett volna a Lipótváros hasonló stílusú házaik közé.

Az alapozást 1851-ben kezdték meg, de a munkát pénzhiány miatt többször abbahagyták. 1867-re a kupola belső bordáival 51 méter magasságig készen voltak, amint Hild váratlanul meghalt.

A munka folytatását Ybl Miklósrá bízta, ő azonban leállította az építést, mert a kupola állapotát aggasztónak találta. A kupolát tartó egyenes és téglafal tartó egyenlőtlen üledett, s emiatt repedések keletkeztek. A kiváló építésszal, az ezen tudósítással, adandócolással nem lehetett segíteni, s a kupolának és tartó falainak teljes lebontását indítványozta. Megállapítását az illetékesek kételkedéssel fogadták és bizottságot küldtek a javaslat tanulmányozására. Mielőtt azonban döntés született volna meg, 1878. január 21-én egy erős vihar súlyosan megrongálta az épületet. Ybl jelentette a fővárosnak, hogy a falak hamarosan ledőlnek és az építkezés közeléből mindenkét elzárta. Ezzel megelőzte, hogy emellett nem kár esszen, mert a következő nap délutánján hatalmas rázkódással az egész épület összeomlott.

Ybl ezután új tervek készített. Hild elgondolásából csak az alaprajzot és az oldalhomlokzatokat tartotta meg, az empire stílusú oszlopos neoreneszánsz alakította át. Ennek alapján a bazilikát elsősorban az ő művének tekinteni. Terve megfelel a budapestiek óhajának is, mert nemcsak a templomot akartak, hanem az egész főváros díszül szolgáló monumentális épületet is.

Az építkezéshez 1873-ban hiányt újra továbbra is rendkívül lassan dolgoztak. Közmondássá lett: „Akkor váltja be igazát, ha készen lesz a bazilika”. A templomot ugyanis már elkészülte előtt ezen a néven emlegették, noha nem

A Bazilika

bazilika stílusú, de a bazilika, azaz királyi épület nevet szívesen adták más monumentális templomnak is. (Bazilika stílus: téglalap alaprajz, a főhajónál alacsonyabb oldalhajók, az ablakok az oldalhajók fölötti falon helyezkednek el.)

A templom céljára állandóan gyűjtöttek, 40 000 forint volt az évi állami támogatás és 1882-ben felvetődött a gondolat, hogy a szükséges összeg egy részét nyereménykölségnél szerezem meg. 1886-ban a bazilika felépítésére, valamint a Mátyás-templom, a kassai és bártfai műemléktemplomok restaurálására a műemléki bizottság 800 000 forint névértékű kötvényt bocsátott ki. Ennek hasznából a bazilika építésére közel 1 millió korona jutott (időközben áttértek a forintról a korona pénzegységre), adományokból összesen 576 000 koronát, az állam 1 350 000 koronát adott, a költségek orosz-lánrészét, több mint 5 millió koronát a főváros viselte.

Mikor 1889-re az épület külseje nagyjából elkészült, Ybl elhunyt anélkül, hogy a belső berendezésre tervet hagyott volna hátra. Az építés befejezését Kaiser József bízta meg. Nagy volt a megdöbbenés, mikor Kaiser közölte, hogy e célra még 1 300 000 korona szükséges. Bár az összeg a fővárosi építkezési felügyelőség 1 millióra faragta le, ennek előteremtése sem bizonyult könnyű feladatnak. Ezért húzódott el a munka még 16 évig. Összesen 54 esztendőig tartott az építkezés. Az ünnepélyes felavatás 75 éve került sor, 1905. november 19-én.

A bazilika központi elrendezésű kupolás temp-

lom, alaprajza görög kereszt. Hossza 86 méter, szélessége 55, magassága 30 méter, alapterülete 4147 négyzetméter, 7000 ember fér el benne. Ybl olyan kupolát akart létrehozni, amely messze kimagaslik Pest háztengere fölé. E cél elérése magasságát, amely 96 méter, a gómbelsőhöz képest túl kellett méretezni. Nehogy azonban belülről kürtözerűnek hasson, egy alacsonyabb belső kupolát is épített.

A főhomlokzatot két karcú torony közt széles ível egy oszlopcsarnok nyílik. Különösen sikerült a főbejárat ünnepi kiképzése. A fölötté levő timpanon szoborcsoportozatát, Magyarország nagyszonyának és a magyar szenteknek képmásait, valamint a szentait és a kupola szobrait Fessler Leó tervezte.

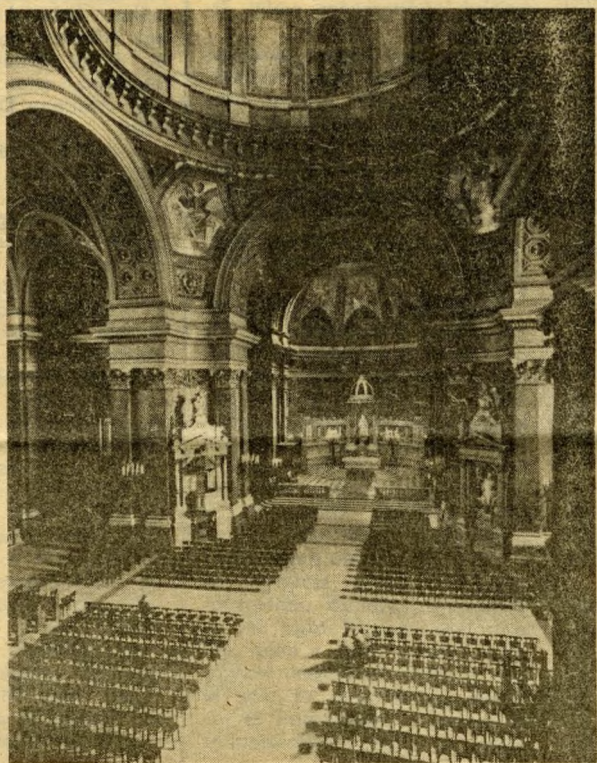
Belseje gazdag képzőművészeti remekekben, melyeket a korabeli legnevesebb művészek alkottak. A főoltár fölötti falat Benczur Gyula által tervezett öt mozaikkép díszíti; ezek egyes részét szimbolizálják. A bazilikában elhelyezett többi festmény és mozaik alkotói: Feszty Árpád, Lotz Károly, Nádler József, Stettka Gyula, Roskovich Ignác, Székely Bertalan, Than Móra és id. Vastagh György, a szobroké: Damkó József, Fadrusz János, Ferenczy Béni, Mayer Ede, Páczay Pál, Sennyey Károly, Strobl Alajos és ifj. Vastagh György.

Kár, hogy a bazilika elhelyezése nem szerencsés: lenyűgözőnek szánt homlokzatai a környező szűk utcák miatt nehezen érvényesülnek.

Szép volt az altéplom térhatása, de mikor 1944-ben a főváros levéltárát biztonsági okokból itt helyezték el, elváltató falakkal részre osztották. A levéltári anyagok jelentős részét helyszűke miatt azóta is itt őrzik, noha az iratok az altéplom nedvessége miatt ki vannak téve a penészpusztításának.

Budapest ostromakor a főváros légvédelmi figyelőállást létesítettek és bizonyára ezért is irányították a bazilikára sok aknát. Ezek szerencsére nem okoztak helyrehozhatatlan pusztulást. A károk helyreállításához 1947-ben fogtak hozzá. A munkások a kupola belső részén dolgoztak mikor egy szakszerűtlenül végzett forrasztás nyomán tűz keletkezett, s a külső kupola leégett. A belső főkupola, s vele együtt a bazilika többi része a tűzoltók gyors munkája következtében sértetlen maradt. A főváros a kormánytól kapott 1 millió forintból azonnal megkezdte a helyreállítást és újra vörös rézzel burkoltatta be a házak fölé magasló kupolát.

Terjesztő Miklós

A templom belseje